

บทบรรณาธิการ II

ว่าด้วยลัทธิมาร์กซ์/มาร์กซิสม์ (Marxism)

วัชรพล พุทธรักษา

ลัทธิมาร์กซ์คือสำนักคิดที่มีฐานความคิดและการมองโลกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางปรัชญาเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นหลัก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าตัวของมาร์กซ์เองก็ไม่ได้จัดเป็นผู้ที่ยึดมั่นในลัทธิมาร์กซ์ (McLellan, 1980) เนื่องจากลัทธิมาร์กซ์นั้นยังไม่มี

กำเนิดในยุคนสมัยของมาร์กซ์เอง การกล่าวถึงภาพรวมของสำนักคิดใน “การมองโลกแบบมาร์กซ์” นั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่จะทำได้โดยง่ายเนื่องจากลัทธิมาร์กซ์เองนั้นก็ถูกตีความและทำความเข้าใจจากฐานคิดที่แตกต่างกันของนักทฤษฎีและนักเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการนำเสนอในที่นี้ผู้เขียนจะได้อธิบายภาพรวมของลัทธิมาร์กซ์ในสามประเด็นด้วยกันคือ ประการแรก ลัทธิมาร์กซ์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมการเมือง ประการที่สอง คุณูปการที่ลัทธิมาร์กซ์มีต่อการศึกษาวชิรศาสตร์ และประการสุดท้าย ข้อจำกัด/ข้อโต้แย้งเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์ในโลกร่วมสมัย

1. ลัทธิมาร์กซ์ในฐานะที่เป็นเครื่องมืออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

การมองโลกและทำความเข้าใจโลกผ่านมุมมองของลัทธิมาร์กซ์สามารถพิจารณาผ่านเครื่องมือทางทฤษฎีสำคัญในการอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมใน โลกทุนนิยม และ โดยเฉพาะ โลกทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่เช่น ในปัจจุบัน ลัทธิมาร์กซ์มีมุมมองเรื่องสภาวะแปลกแยก (Alienation)¹ ในฐานะที่เป็นจุดตั้งต้นในการอธิบายถึงแง่มุมอัน โหดร้ายที่วิถีการผลิต (Mode of Production) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relations of Production)² แบบทุนนิยมได้กระทำต่อเรา (ชนชั้นกรรมาชีพ) การทำความเข้าใจว่าทุนนิยมเท่านั้นที่เป็นระบบเศรษฐกิจที่สร้างความแปลกแยกให้กับกรรมาชีพ (ทั้งการแปลกแยกต่อสินค้าที่ตนเองผลิต การแปลกแยกต่อผู้อื่นรอบตัว หรือแม้กระทั่งการแปลกแยกต่อตนเอง ในฐานะที่เป็นมนุษย์) ช่วยอธิบายได้ว่าเหตุใดภายใต้มุมมองแบบลัทธิมาร์กซ์กรรมาชีพจึงควรต้องลุกขึ้นต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมของสังคมนายทุน

มากไปกว่านั้น ลัทธิมาร์กซ์ยังได้อธิบายการเกิดขึ้นของสังคมนุญย์และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ผ่านมุมมองแบบวัตถุนิยม (Materialist Conception of History) แนวความคิดเรื่องวัตถุนิยมประวัติศาสตร์/ประวัติศาสตร์แบบวัตถุนิยมนี้ช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้ศึกษาลัทธิมาร์กซ์ในแง่ที่ว่าความเคียดแค้นในทางเศรษฐกิจนั้นเป็นตรรกะสำคัญของการนำมาสู่การต่อสู้ การต่อรอง (หรือแม้แต่การร่วมมือ) และการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์และความคิดจิตใจของผู้คนในวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบบต่างๆตั้งแต่สังคมแบบชนเผ่าที่ไม่มีชนชั้น นำมาสู่สังคมนาส สังคมศักดินา และนำมาสู่สังคมนุญย์ในที่สุด³

ลัทธิมาร์กซ์ยังเป็นมุมมองที่ให้ความสำคัญกับประเด็นชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้น อาจไม่เป็นการเกินเลยนักหากจะกล่าวว่าหัวใจของการวิเคราะห์การเมืองแนวมาร์กซ์นั้นก็คือการวิเคราะห์ที่ชนชั้น มาร์กซ์นั้นมองการแบ่งแยกชนชั้นที่ไม่เหมือนวิธีการมองแบบเวเบอร์ที่จำแนกคนเป็นกลุ่มที่แตกต่างกันตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับลัทธิมาร์กซ์ ชนชั้นนั้นแตกต่างกันที่ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม (Social Position) ในการถือครองปัจจัยการผลิต การมองเช่นนี้ทำให้จำแนกชนชั้นได้เป็นสองชนิดคือกลุ่มคนที่ถือครองการผลิต (นายทุน/ผู้ปกครอง) และคนที่ไม่มีปัจจัยการผลิตนอกเหนือไปจากศักยภาพในแรงงานของตน (Labour Power) ลัทธิมาร์กซ์มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นซึ่งมักจะขัดแย้งกันอยู่เสมออันเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าการทำความเข้าใจเพียงตัวชนชั้น และการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นสำหรับมาร์กซ์นั้นก็เพื่ออธิบายว่ากรรมวิธีควรทำอย่างไรเพื่อต่อสู้และปลดปล่อย/ปลดแอกสังคมชนชั้นให้ได้

นอกเหนือจากแนวคิดสำคัญเช่นสภาวะแปลกแยก วัตถุนิยมประวัติศาสตร์ และชนชั้น ลัทธิมาร์กซ์เองยังได้กล่าวถึงประเด็นอื่นๆเช่นแนวคิดว่าด้วยเรื่องศาสนาและอุดมการณ์⁵ ลัทธิมาร์กซ์ยังได้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่สามารถทำการวัดหรือประเมินค่าด้วยวิธีเชิงปริมาณได้ อย่างเช่นเรื่องของศาสนาและอุดมการณ์ ผู้ศึกษาลัทธิมาร์กซ์จะสามารถอธิบายการกระทำของกลุ่มคนในสังคมได้ว่าภายใต้การกระทำต่างๆของกลุ่มคนนั้นพวกเขามีฐานคิดทางจิตใจเช่นไร และประเด็นสำคัญในมุมมองของลัทธิมาร์กซ์ก็คือความเชื่อ ในทางศาสนาและอุดมการณ์นั้นแท้จริงแล้วเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อรองรับประโยชน์ของชนชั้นหนึ่งเสมอ ศาสนาไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่ถูกสร้างโดยมนุษย์ด้วยกันเองเพื่อทำให้กรรมวิธีได้มีที่ทางในการเยียวยาความเจ็บปวดทางใจอันเนื่องมาจากสภาวะแปลกแยกที่ระบบทุนนิยมได้กระทำ

อย่างไรก็ดีแนวคิดในช่วงหลังของมาร์กซ์ได้มุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง⁶ มาร์กซ์ได้อธิบายในหนังสือ *ว่าด้วยทุน (Capital)* เล่มที่ 1⁷ ซึ่งในงานชิ้นดังกล่าวเขาได้อธิบายถึงการทำงานของระบบทุนนิยม ซึ่งผู้ศึกษาลัทธิมาร์กซ์จะสามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดโลกทุนนิยมจึงอุดมไปด้วยทางเลือกมากมายในการเลือกบริโภคสินค้า/บริการ และสามารถอธิบายได้ว่าแม้ในโลกที่เต็มไปด้วยเครื่องจักรเช่นในปัจจุบัน แต่เหตุใดคนงาน หรือกรรมกรจึงยังคงสำคัญอยู่ รวมถึงผู้เรียนจะอธิบายได้ว่าระบบการผลิตแบบทุนนิยมนั้นได้สร้างความแปลกแยกให้เกิดขึ้นกับผู้คน อย่างไรก็ตาม มาร์กซ์ตั้งต้นการอธิบายเกี่ยวกับระบบทุนนิยมของเขาโดยเริ่มจากการสะสมความมั่งคั่งผ่าน "สินค้า" (Commodity)⁸ มาร์กซ์อธิบายว่าเพราะการผลิตสินค้านำมาซึ่งการแลกเปลี่ยน การขยายตลาด การผลิตเพิ่มเติมอย่างไม่รู้จักเพื่อให้เกิดผลตอบแทนจากการแลกเปลี่ยน (กำไร) อย่างสูงสุดอยู่เสมอ สินค้าสำหรับลัทธิมาร์กซ์เป็นจุดตั้งต้นที่ชี้ให้เห็นว่าภายใต้ฉาหน้าของการมีตัวเลือกจำนวนมากในตลาด มันได้ซ่อนเอาไว้ซึ่งการกดขี่ขูดรีดและการสร้างสภาวะแปลกแยกให้กับชนชั้นกรรมวิธีอย่างมหาศาล

2. คุณค่าในเชิงทฤษฎีของลัทธิมาร์กซ์

คุณค่าของการศึกษาลัทธิมาร์กซ์นั้นนอกจากจะช่วยให้ผู้สนใจศึกษาได้มีเครื่องมือทางความคิดไว้ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมดังที่อธิบายไปข้างต้นแล้วนั้น การศึกษาลัทธิมาร์กซ์ยังมีความสำคัญในแง่ของการช่วยเติมเต็มการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในภาพรวมได้อีกด้วย เนื่องจากการศึกษาทฤษฎีมาร์กซ์นั้นได้มอบ "วิธีการ" ในการ

มองปัญหาทางสังคมการเมืองที่สำคัญ ยิ่งไว้ 3 ประการด้วยกันคือ ประการแรก วิธีการมองปัญหาแบบองค์รวม (Holistic) ประการที่สอง วิธีการมองปัญหาเชิงวิพากษ์ (Critique) และ ประการสุดท้าย วิธีการมองปัญหาแบบวิภาษวิธี (Dialectic)

** ประการแรก วิธีการมองปัญหาแบบองค์รวม (Holistic)*

คุณค่าประการแรกของการศึกษาวิธีคิดแบบมาร์กซิสต์ที่ช่วยในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ (และรวมถึงสังคมศาสตร์โดยรวมด้วย) คือการมอบวิธีการมองปัญหาแบบองค์รวม (Holistic approach) ให้กับนักศึกษา วิธีการมองปัญหาแบบมาร์กซิสต์นั้นให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ ในการวิเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อุดมการณ์ หรือวัฒนธรรม วิธีการมองปัญหาแบบองค์รวมนั้นยืนยันแนวคิดที่ว่าความคิดมาร์กซิสต์นั้น ไม่ได้เป็นลัทธิกำหนดนิยมแบบกลไก (Determinism)⁹ และให้ความสำคัญกับทุกปัจจัยอย่างเป็นองค์รวม¹⁰ วิธีคิดเช่นนี้ช่วยเติมเต็ม การศึกษารัฐศาสตร์ (และรัฐประศาสนศาสตร์) ในแนวทางอื่นๆ ให้มีมุมมองที่รอบด้านมากขึ้น ได้ และทำให้ผู้เรียนนั้น ไม่มีคัมมิต้อมันกับสิ่งใด/ปัจจัยใดแต่เพียงอย่างเดียว และเปิดช่องให้กับการพิจารณาปัจจัยใหม่ๆ หรือ โอกาสใหม่ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ได้ในการวิเคราะห์ทางการเมือง

** ประการที่สอง วิธีการมองปัญหาเชิงวิพากษ์ (Critique)*

คุณค่าของการศึกษาวิธีคิดแบบมาร์กซ์ในประการที่สองคือการที่ผู้ศึกษาลัทธิมาร์กซ์ได้ เรียนรู้วิธีการวิพากษ์ หรือการมองให้ทะลุ/ข้ามพ้นจากเพียง "เปลือกนอก" หรือ "รูปแบบ" (Form/Appearance) ของปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ ไปได้ และอธิบายได้ถึง เบื้องหลังหรือสาเหตุที่แท้จริงของปรากฏการณ์นั้นๆ กล่าวคือมองเห็น ได้ถึง "เนื้อแท้" หรือ "สารัตถะ" (Content/Essence) ของปรากฏการณ์อย่างแท้จริง¹¹ วิธีการมองปัญหาเช่นนี้มี ประโยชน์อย่างมากในการเรียนวิชารัฐศาสตร์ เพราะหากผู้เรียนไม่สามารถจำแนกได้ระหว่างเปลือก นอกทางการเมือง กับเนื้อแท้หรือวิธีคิดของปัญหาทางการเมืองในเรื่องต่างๆ ผู้ศึกษาจะไม่สามารถ เข้าใจต่อแท่งถึงปัญหาที่แท้จริงได้ และย่อมนำไปสู่การไม่สามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาได้ อย่างถูกวิธี วิธีคิดเช่นนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาสังคมศาสตร์โดยรวมได้เป็นอย่างดี

** ประการสุดท้าย วิธีการมองปัญหาแบบวิภาษวิธี (Dialectic)*

คุณูปการสำคัญอีกสิ่งหนึ่งในการศึกษาวิธีการมองปัญหาแบบมาร์กซิสต์คือ การมองโลก แบบวิภาษวิธี¹² กล่าวคือเป็นการมองโลกที่ไม่มีคัมมิต้อมันกับสถานะหนึ่งๆ เท่านั้นแต่เข้าใจโลกและ การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งว่าเป็นเรื่องธรรมดา และการเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ใช่โดยธรรมชาติแต่ ย่อมมีเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลง โดยการรังสรรค์ของมนุษย์อยู่เสมอ วิภาษวิธีแบบมาร์กซิสต์นี้ ช่วยให้การศึกษารัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้น ไม่หยุดนิ่ง และมีการพัฒนาต่ออธิบายและพัฒนาวิธี การศึกษาเรื่องราวทางการเมืองและสังคมได้อยู่เสมอ วิธีคิดนี้ช่วยให้องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์และ สังคมศาสตร์นั้นงอกงามและเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง

3. ข้อจำกัดและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์ใน โลกร่วมสมัย

ข้อโต้แย้งสำคัญที่นักมาร์กซิสต์มักเผชิญอยู่เสมอโดยมากมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการคือ คือ ประการแรก การมองว่าแนวความคิดมาร์กซิสต์นั้น ได้ตายไปแล้วและไม่มีพลังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ได้ใน โลกร่วมสมัยอีกต่อไปแล้ว และประการที่สอง คือการมองว่ามาร์กซิสต์นั้น มองแต่ด้านลบของสังคมทุนนิยม แต่ไม่พยายามกล่าวถึงแง่มุมเชิงบวกของทุนนิยมบ้าง

** ประการแรก ข้อจำกัดเรื่องความไร้พลัง ในการอธิบายและความล้มสมัยของทฤษฎีมาร์กซิสต์*

ข้อโต้แย้งในเรื่องนี้ถือได้ว่าจริงและทรงพลัง ในยุคหนึ่งนับจากที่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism)¹³ นั้นเรื่องรุ่งขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1970s เป็นต้นมา โลกเสรีนิยมใหม่นับจากปลาย 70s นั้นเขี้ยวกราก ทรงพลังและราวกับว่าจะไม่มีทางเลือกแบบอื่นอีกแล้วให้แก่ละสังคมให้เลือกเดินนอกจากการสยบยอมให้กับเสรีนิยมใหม่นั้น แต่อย่างไรก็ตาม ลัทธิศวรรษนับจากการรุ่งเรืองของลัทธิเสรีนิยมใหม่ นานาประเทศก็ได้รับผลกระทบที่รุนแรงแตกต่างกันไป สังคมโลกได้พบวิกฤติเศรษฐกิจที่ใหญ่โตอยู่เป็นระยะรวมถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเศรษฐกิจเองก็มีปัญหามากขึ้น ในทุกปี แนวคิดมาร์กซิสต์นั้นกล่าวได้ว่า ได้เริ่มกลับมา มีความสำคัญและทรงพลัง ในการอธิบาย โลกอีกครั้ง ในรอบทศวรรษหลังนี้ดังปรากฏให้เห็นจากการชุมนุมระดับโลกในเวทีสมัชชาสังคมนานาชาติ (World Social Forum) เวทีเทศกาลมาร์กซิสต์ (Marxism Festival) ซึ่งจัด ณ กรุงลอนดอนทุกปีรวมถึงในประเทศอื่นๆ อีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความล้มสมัยของความคิดมาร์กซ์จึงอาจจะเป็นการกล่าวที่เกินเลยไป และตราบเท่าที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมยังคงผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และชุดคิดแรงงานอย่างมหาศาล ก็อาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของการมองโลกแบบมาร์กซ์ก็ยังคงสำคัญและทรงพลังอยู่

** ประการที่สอง ข้อโต้แย้งเรื่องการวิพากษ์วิจารณ์ด้านลบของระบบทุนนิยม*

ข้อโต้แย้งนี้มักมาจากผู้ที่มีมุมมองสนับสนุนแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ที่เชื่อว่าโลกทุนนิมนั้นเป็นสิ่งที่เป็น "ธรรมชาติ" และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเราจึงควรแสวงหาแนวทางที่ดีที่สุดในการอยู่กับธรรมชาติแบบทุนนิยมดีกว่าการแสวงหารูปแบบการผลิตอื่นที่ไม่มีอยู่จริง ความคิดเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องผิดและเป็นเรื่องเข้าใจได้ที่ว่าเราสามารถมีมุมมองที่แตกต่างกัน ในการมองและอธิบาย โลกได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาทฤษฎีมาร์กซิสต์นั้นช่วยให้ผู้ที่ศึกษาได้เข้าใจสิ่งสำคัญประการหนึ่งว่า "มนุษย์" นั้นเองที่เป็นผู้ขีดเขียนประวัติศาสตร์ของพวกเขาเอง (Man makes their own history) และในมุมมองแบบมาร์กซิสต์นั้นทุนนิยม "ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติ" หากแต่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ด้วยจุดยืนเช่นนี้มีมุมมองแบบมาร์กซิสต์จึงมองปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างวิพากษ์เพราะมุมมองแบบมาร์กซิสต์นั้นเชื่อว่าเมื่อมนุษย์เองเป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้น และมันได้เกิดผลในเชิงลบ ได้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันเกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ นั้นจึงเป็นธรรมชาติที่เราจะต้องวิพากษ์เพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงและมุ่งเปลี่ยนแปลง โลกให้ได้ ในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้นข้อโต้แย้งเรื่องการมองทุนนิยมในแง่ลบของมุมมองแบบเสรีนิยมจึงเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ในระดับหนึ่ง แต่ข้อโต้แย้งเช่นนี้ไม่มีประเด็นและไม่มีพลังสร้างสรรค์

ดังนั้นลัทธิมาร์กซ์จึงควรมีคัมภีร์ในการวิพากษ์ปรากฏการณ์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ
อุดมการณ์อย่างเป็นทางการวิธีต่อไป

การนำเสนอบทความในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ฉบับว่าด้วยมาร์กซ์
และ มาร์กซิสม์เล่มนี้เป็นที่ที่เปิดพื้นที่ทางความคิดให้ผู้อ่าน ได้ศึกษาความก้าวหน้าขององค์ความรู้
เกี่ยวกับการมอง โลกแบบมาร์กซ์ผ่านมุมมอง ข้อถกเถียงและข้อเสนอที่แตกต่างกัน องค์ความรู้เหล่านี้
จะเปิดทางและชวน ให้ผู้อ่านทั้งที่สมานทานกับลัทธิมาร์กซ์หรือไม่เห็นด้วยกับมาร์กซ์ได้คิดต่อ ทำทนาย
และผลิตสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆเพื่อประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ โลกและสังคมมนุษย์ได้ต่อไป

Notes

¹ คุ Marx, K. (2000). *Economic and Philosophical Manuscript*, In McLellan, D. (ed.). *Karl Marx Selected Writings* (pp. 83-94). Oxford: Oxford University Press. ; แห่งมุมเกี่ยวกับมนุษย์และสภาวะแปลกแยกในทฤษฎีการเมืองของมาร์กซ์ คุ Fromm, E. (2004). *Marx's concept of man*. London: Bloomsbury.; Meszaros, I. (2006). *Marx's Theory of Alienation*. London: Merlin.

² คุ Marx, K. (2000). *A Preface to a Critique of Political Economy*, In McLellan, D. (ed.). *Karl Marx Selected Writings* (pp.176-177). Oxford: Oxford University Press.

³ คุ Marx, K. (2000). *The German Ideology*, In McLellan, D.(ed.). *Karl Marx Selected Writings* (pp.175-196). Oxford: Oxford University Press.; เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ในมุมมองของมาร์กซ์ คุเพิ่มเติมใน Blackledge, P. (2006). *Reflections on the Marxist Theory of History*. Manchester: Manchester University Press. และ Cohen, Gerald A. (2000). *Karl Marx's Theory of History: A Defence*. Oxford: Oxford University Press.

⁴ คุ Marx, K. (2000). *The Communist Manifesto*, In McLellan, D. (ed.). *Karl Marx Selected Writings* (pp.245-254). Oxford: Oxford University Press. และคุเพิ่มเติมใน Miliband, R. (1989). *Divided Societies: Class Struggle in Contemporary Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.

⁵ คุ Marx, K. (2000). *The Critique of Hegel's Philosophy of Right*, In McLellan, D. (ed.). *Karl Marx Selected Writings* (pp.71-72). Oxford: Oxford University Press. ; Rehmann, J. (2013). *Theories of Ideology*. Leiden: Brill.

⁶ แต่มาร์กซ์ไม่ได้แยกขาดความคิดระหว่างช่วงวัยหนุ่มที่สนใจในประเด็นเชิงปรัชญาอย่างที่มีถูกเข้าใจ แต่มาร์กซ์ทั้งวัยหนุ่มและในช่วงปลายของชีวิตนั้นมีความคิดแกนกลางที่มีความต่อเนื่องมาโดยตลอดคือการทำความเข้าใจเข้าใจทุนนิยมและแสวงหาหนทางไปสู่สังคมแบบหลังทุนนิยมที่ปราศจากการกดขี่ขูดรีดและปราศจากชนชั้น กล่าวคือ สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Communism) นั่นเอง คุเพิ่มเติมใน Callinicos, A. (1983). *The Revolutionary Ideas of Karl Marx*. London: Bookmarks Publications.

⁷ Marx, K. (1976). *Capital: Volume 1*. London: Penguin Classics. ; คุเพิ่มเติมเกี่ยวกับมุมมองเกี่ยวกับหนังสือว่าด้วยทุนของมาร์กซ์ใน Harvey, D. (2010). *A companion to Marx's Capital (Vol. 1)*. London: Verso Books. ; Heinrich, M. (2012). *An introduction to the three volumes of Karl Marx's Capital*. New York: NYU Press; และ Bidet, J. (2008). *New Interpretations of Capital*, In Bidet, J. (ed.). *Critical Companion to Contemporary Marxism*. Leiden: Brill.

⁸ คุ วัชรพล พุทธภักษณา (2560). *สินค้า มูลค่า และสภาวะแปลกแยกในหนังสือ ว่าด้วยทุน ของ คาร์ล มาร์กซ์*, ใน วัชรพล พุทธภักษณาและวัชรพล ศุภจักรวัฒนา (บรรณาธิการ). *ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย*. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

⁹ กล่าวคือเป็นลัทธิที่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงใดๆหรือพัฒนาการใดๆในสังคมนั้นจะถูกกำหนดโดยปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเป็นการเฉพาะเสมอ โดยทั่วไปแล้วลัทธิมาร์กซ์มักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นลัทธิกำหนดนิยม โดยเศรษฐกิจหรือลัทธิเศรษฐกิจกำหนด (Economic Determinism) ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปมาก จริงอยู่ที่ว่ามาร์กซ์ได้กล่าวในงานชิ้นต้นๆที่ชื่อว่า "A Preface to a Critique of Political Economy"

ว่าโครงสร้างส่วนล่าง (การผลิต) นั้นเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน (อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ) แต่อย่างไรก็ตามมาร์กซ์ในงานชิ้นอื่นๆ ไม่ได้ละเลยความสำคัญของปัจจัยด้านการเมือง อุดมการณ์ แต่อย่างไรก็ตาม เพิ่มเติมเกี่ยวกับมุมมองในการต้านทานกำหนดนิยม ในลักษณะนี้ ในบทนำของสำนักมาร์กซิสต์แบบเปิดกว้าง (Open Marxism) ใน Bonefeld, W. et al. (1992). *Open Marxism Vol. 1: Dialectics and History*. London: Pluto Press, pp. ix-xx.

¹⁰ งานศึกษาความเป็นองค์รวม (Totality) ระหว่างปัจจัยด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ของสำนักมาร์กซิสต์ร่วมสมัย โปรดดู Buddhaksa, Watcharabon. (2016). Big Society, Free Economy, and Strong State: Bonefeld's Open Marxism and the Critique of Political Economy. A paper presented in the 64th Annual Conference of Japan Society of Political Economy (15 October 2016 at Fukushima University, Japan).

¹¹ เกี่ยวกับมุมมองว่าด้วยการวิพากษ์ โปรดดูเพิ่มเติมใน Bonefeld, W. (2014). *Critical Theory and the Critique of Political Economy: On Subversion and Negative Reason*. London: Bloomsbury.

¹² ภาพรวมความคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับ วิชาวิธี (Dialectics) โปรดดู Arthur, Christopher J. (2004). *The New Dialectic and Marx's Capital*. Leiden: Brill.

¹³ ภาพรวมของแนวคิดเกี่ยวกับเสรีนิยมใหม่ โปรดดู Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press. และ Dardot, P. et al. (2014). *The new way of the world: on neoliberal society*. London: Verso.

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

วัชรพล พุทธิรักษา (2560). สิ้นค้า มูลค่า และสภาวะแปลกแยกในหนังสือ ว่าด้วยทุน ของคาร์ล มาร์กซ์, ใน วัชรพล พุทธิรักษาและวัชรพล ศุภจักรวัฒนา (บรรณาธิการ). *ว่าด้วย ทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย*. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Arthur, C. J. (2004). *The New Dialectic and Marx's Capital*. Leiden: Brill

Bidet, J. (2008). New Interpretations of Capital, In Bidet, J. (ed.). *Critical Companion to Contemporary Marxism*. Leiden: Brill.

Blackledge, P. (2006). *Reflections on the Marxist Theory of History*. Manchester: Manchester University Press.

Bonefeld, W. et al. (1992). *Open Marxism Vol. 1: Dialectics and History*. London: Pluto Press, pp. ix-xx.

Bonefeld, W. (2014). *Critical Theory and the Critique of Political Economy: On Subversion and Negative Reason*. London: Bloomsbury.

Buddharaksa, W. (2016). *Big Society, Free Economy, and Strong State: Bonefeld's Open Marxism and the Critique of Political Economy*. A paper presented in the 64th

- Annual Conference of Japan Society of Political Economy (15 October 2016 at Fukushima University, Japan).
- Callinicos, A. (1983). *The Revolutionary Ideas of Karl Marx*. London: Bookmarks Publications.
- Cohen, G. A. (2000). *Karl Marx's Theory of History: A Defence*. Oxford: Oxford University Press.
- Dardot, P. et al. (2014). *The new way of the world: on neoliberal society*. London: Verso.
- Fromm, E. (2004). *Marx's concept of man*. London: Bloomsbury.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2010). *A companion to Marx's Capital (Vol. 1)*. London: Verso Books.
- Heinrich, M. (2012). *An introduction to the three volumes of Karl Marx's Capital*. New York: NYU Press.
- Marx, K. (1976). *Capital: Volume 1*. London: Penguin Classics.
- Marx, K. (2000). Economic and Philosophical Manuscript, In McLellan, D. (ed.). *Karl Marx Selected Writings* (pp. 83-94). Oxford: Oxford University Press.
- McLellan, D. (1980). *Marx before Marxism*. London: Springer.
- Meszaros, I. (2006). *Marx's Theory of Alienation*. London: Merlin.
- Miliband, R. (1989). *Divided Societies: Class Struggle in Contemporary Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Rehmann, J. (2013). *Theories of Ideology*. Leiden: Brill.